

ÉRTEKEZÉSEK

A NYELV- ÉS SZÉPTUDOMÁNYOK

KÖRÉBŐL.

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

MÁSODIK KÖTET 1869—1872.

AZ I. OSZTÁLY RENDELETÉBŐL

SZERKESZTETTE

GYULAI PÁL

OSZTÁLYTITKÁR.

PEST.

EGGENBERGER-FÉLE MAGYAR AKADÉMIAI KÖNYVKERESKEDÉS.

(HOFFMANN ÉS MOLNÁR.)

1872.

300908

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

AZ ÉRTEKEZÉSEK

S O R A

	Lap
✓ I. A Konstantinápolyból legújabbán érkezett négy Corvin-codextről. Mátray Gábertől 1870.	1—15
✓ II. A tragikai felfogásról. Szász Károlytól 1870.	1—32
✓ III. Adalékok a magyar szóalkotás kérdéséhez. Jeannovic Györgytől	1—43
✓ IV. Adalékok a magyar rokonértelmű szók értelmezéséhez. Finály Henriktől	1—47
✓ V. Solomos Dónes költeményei és a hétszigeti görög népnyelv. Tólfy Ivántól	1—23
✓ VI. Q. Horatius satirái. Zichy Antaltól	1—34
✓ VII. Újabb adalékok a régibb magyar irodalomtörténethez (1. Ma- gyar Pál XIII. századbeli kononista. 2. Margit kir. her- cegné, mint ethikai író. — 3. Baldi Bernardin olasz-magyar szótárkája 1583-ból. — 4. Egy XVI. századbeli növénytan- névtár XVII. és XVIII. századbeli párhuzamokkal. — 5. Az akadémiai eszme Magyarországon Bessenyei előtt) Toldy Ferencztől	1—124
✓ VIII. A sémi magánhangzókról és megjelölésük módjairól. Gr. Kunn Gézáttól	1—59
✓ IX. Magyar szófejtegetések. Szilády Árontól	1—16
✓ X. A latin nyelv és dialektusai. Szónássy Sándortól	1—114
✓ XI. A defterekről. Szilády Árontól	1—23
✓ XII. Emlékbeszéd Árvay Gergely felett. Szvorányi Józseftől	1—13

A KONSTANTINÁPOLYBÓL

LEGUJABBAN ÉRKEZETT

NÉGY CORVIN-CODEXRŐL.

MÁTRAY GÁBOR

L. TAGTÓL.

PEST.

EGGENBERGER FERDINÁND M. AKAD. KÖNYVÁRUSNÁL.

(HOFFMANN ÉS MOLNÁR.)

1870.

A KONSTANTINÁPOLYBÓL LEGUJABBAN ÉRKEZETT
NÉGY CORVIN-CODEXRŐL.
MÁTRAY GÁBOR

L. TAGTÓL.

(Olvastatott a M. T. Akadémia 1870. jan. 24. tartott ülésén.)

Midőn a múlt 1869-ki dec. 13-án tartott akadémiai ülésben felséges királyunk által a nemzeti Muzéum könyvtárának legkegyelmesebben ajándékozott négy Corvin-Codexnek Konstantinápolyból megérkezte felől említés tétetett, az akadémia részéről Rómer Flóris tisztelt tagtársunk kéretett meg, miszerint azokat az akadémiának bemutatni sziveskedjék; ki azonban a nyolcz nap mulva tartatott muzéum-igazgatósági ülésben úgy nyilatkozván, hogy a főnebb érintett bemutatást magára vállalni nem hajlandó, ugyanazon muzéumi ülésben annak teljesítésével én bizattam meg. — Midőn tehát e kedves kötelességnek megfelelni akarok, előre is figyelmeztetem a t. akadémiát, miszerint szives beketürését csak rövid időre veendem igénybe; mert csupán a négy Codex körülményei felől szólándok, máskorra tartván fel magambak bővebben értekezni a Hunyadi Mátyás király budai könyvtára maradványainak azon Európa-szerte található példányairól, melyek eddig tudomásomra juthattak.

Mátyás király könyvtára kincseinek eltűnését, és az ebből származott veszteséget, mind a bel-, mind a külföldi tudósok, kivált a múlt és jelen században, gyakran hozák emlékezetünkbe. Figyelmeztettek maradványainak itt-ott létező egyes példányaira; követé példájokat legujabban is buzgó tagtársunk Rómer Flóris több ízben a t. akadémia előtt: de, véleményem szerint, talán semmi sem villanyozá fel annyira a még lappangó Corvin-Codexek iránti kutatási vágyat, s a sovárgást azoknak lehetőleg megszerzése és bir-

hatása után, mint azon fölülte érdekes tudósítás*) a Konstantinápolyban létező török császári könyvtárban fölfedezett Corvin-Codexokról, melyet akademiánk nagy érdemű három tagja, *Kubinyi Ferencz, Ipolyi Arnold és Hanszmann Imre* mutatott be nyolcz év előtt az akadémiának; melyben jelentést adtak az 1862-ben általuk tett keleti utazás felől, megemlítvén abban különösen, hogy utazásuk főczélja volt, Mátyás király könyvtárának a keleten kitelhető erejök szerinti nyomozása: — mit eszközölhetni 300 év óta tekintélyes férfiak, jeles tudósok, s leghatalmasb uralkodók követéségei sikertelenül törekvének; mert a hatalmas zultán könyvtárába juthatást, kivált nem-törökök számára, még Jupiter arany esője sem volt képes lehetővé tenni. — S habár ők sem léphettek be a könyvtár főszentélyébe, de kivívták mégis, hogy annak tornácaiban 50-nél több Corvin-Codexet láthassanak, és fürkészetük folytán minket bizonyosokká tessenek, miszerint a budai becses könyvtár legnagyobb része csakugyan a zultán birtokába jutott. S nem tudom, nem szolgált-e ezen felfedezés némileg kalauzul azon újabb szerencsés útra, melyen Konstantinápolyból, mindnyájunk nagy öröme, a csaknem negyedfél század előtt száműzetésbe hurczolt, s most előttünk fekvő, és minket barátságosan üdvözlő négy becses Codex hazánkba visszajuthatott. — Ez okból nem is tartóztathatom magamat a fönemlített három jeles férfiúnak buzgalmaért, s hazafiságos áldozataért ez úttal is a legőszintébb köszönetnek kijelentésétől, — nem — a leghálás elismerés kimondásától, különösen Kubinyi Ferencznek, ki nemcsak indítványozója volt a nevezett keleti utazásnak, hanem az azzal járt tetemes költség nagy részének is saját erszényéből fedezője; mi által újabb füzérrel ékesíté azon érdemkoszorút, melyre mind a nemzeti Muzéum, mind a tudományos magyar Akadémia pártolásában ernyedetlenül fáradozott, s áldozataiban nem fukarkodott Kubinyi-család derék tagjai méltókká tévék magukat.

*) Lásd a „Pesti Napló” 1862-ki 139—140. számát június 18. és 19. (Tárcza.)

Miként jutott a kérdésben levő négy Codex hazánkba vissza, tudjuk mindnyájan. Nem lesz azonban fölösleges még azt megemlíteni, hogy őket, felséges királyunk legkegyelmesebb ajándoka folytán, múlt évi dec. 13 án délelőtt küldé át nemzeti muzeumunk könyvtárának a m. kir. miniszteri elnök, gróf Andrássy Gyula ő nagyméltósága.

Lássuk már most rendre azokat.

* * *

Előre bocsátom, hogy mind a négy Codexet Mátyás király czimere, melyben a cseh oroszán is látható, ékesíti. Minthogy pedig Mátyás 1469-ben koronáztatott cseh királylyá, e Codexek csak az említett év után juthattak Mátyás könyvtárába. — Mind a négy, szép tiszta hártýára iratott, s kétségen kívül Firenzeben, hol a XV-ik században, midőn e kéziratok készültek, számosan tartózkodtak a szépirók, miniatorok, és festőművészek. — Mind a négy Codex kisebb vagy nagyobb folio-alakú, bársonyba volt, vagy van most is kötve; mely a kötésnek veres bükfából készült jó vastag tábláját borítja be. A könyvkötő mind a négynek külső három oldala levélszélőit (a könyvkötők műszavai szerint: első, felső és alsó vágást) megaranyozta; mire azután veres, kék és zöldes festékekkel virágokat s arabeszkeket festett, ezen kívül a könyv hosszú oldalán jobbra, vagyis az első vágáson, a szerző nevét és a könyv rövid czimét (tekintet nélkül az aranyzott alapra) hasonló színes betűkkel írta. Nehogy pedig a nedvesség és a reájok károsan ható napsugár és nagyobb melegség miatt könnyen fodrosodható hártýa-levelek a könyv alakját elferdítsék, a könyv tábláira alkalmazott szalag-kapocsossal szorítá őket össze, melyekből egy-egy a könyv felső és alsó részére, kettő pedig a hosszú vagyis első vágás részére jutott. Ezen kapesok végeit megaranyzott réz-, vagy ezüstbe szoríták, s illetőleg a könyvek tábláján hasonló ércszögecskével erősíték meg.

Meg kell még említenem, hogy fönnevezett tudós utazóink e négy Codex mindenikét látták Konstantinápolyban; sőt, miként állítják, ezeknél pompásabbak is forogtak kezeikben;

de akkor még Codexünk előtáblái belső oldalán és a könyv hátán nem voltak azon számjegyek és a munkák czimei külön oda ragasztott papír-szeletre francia és török nyelven írva, melyek ott most olvashatók. Innen tehát bizton lehet következtetni, hogy a nyolcz év előtt még halomban hevert drága kéziratokat most már valamely francia tudós (még lehet, Dethier úr, a konstantinápolyi iskola-igazgató) rendezte, sőt lajstromozta is.

* * *

A 25. számmal megjelölt Codex, violaszínű bársonyba kötve, Plautus 20 darab vígjátékát foglalja magában. Ezeknek czimeit a munka kezdete előtti kissé vastagabb hártján (milyen mindenik Codex kezdete előtt s végén is van) *Maneta Jannocius* (kinek hihetőleg e munka vagy felügyelete alatt készült, vagy birtokában is lehetett) a színművek kezdete levélszámaival együtt följegyzé, melyekkel ugyan ő látta el az egész Codex minden levelét.

Ezután következik a munka czimlapja nagyobbacska latin veres betűkkel írt ily czimmal:

A levél baljáról annak felső részére átnyúló eszesen festett lapkeret fölött e szó áll: AMPHITRIO. A keret alatt pedig:

PLAVTI POETE COMICI CLARISSIMI PMA COMEDIA
AMPHITRIO FELICITER INCIPIT
PROLOGUS:

Ennek szövegét (sőt a munka további részén is mindenütt, hol az újabb színmű kezdődik) nagy alakú, színes arabeszkekkel ellátott s aranyozott kezdő betű díszíti. Ilyenmő czifrázat, veres, zöld és kék színnel, keríti be az említett első lap bal oldala legnagyobb részét. Hasonló, mintegy 2 1/2 hüvelyknyi széles, arany vonalokkal átfuttatott czifrázat vonul el a lap alján; minek közepét két ülő angyal fölött széles zöld koszorú alatti veres keskeny kerettel körzött kék mezőben Mátyás királynak három ágú koronával fődött, a magyar négy pólyával s a cseh oroszslánnal, közepén (a parmulában) kék mezőben álló s csőrében arany gyűrűt tartó

fekete hollóval ellátott, egyébiránt veres mezőbe fektetett czimere foglalja el. — A színművek egyes jeleneteit veres vagy kék színű nagyobb betűk kezdik meg. A munka utolsó, vagyis 281-dik levelét (folium) nagyobbacska veres és fekete betűkkel írt következő sorok rekesztik be:

PLAVTI : SARSINATE : POETE : COMICI : CLARISSIMI :
COMEDIARVM : LIBER : EXPLICIT : FELICIT.

A könyv első és végső levelein a színek káros működése az átrágott lyukakon látszik. — A külső táblák magassága 13 hüvelyk, szélessége 8 1/2 hüvelyk. — Fehérrel beszótt zöld selyem szalagkapcsaiból, melyek rézlemezben végződnek, még csak kettő maradt meg teljes épségében.

Említnem kell még, hogy a fönidézett Jannocius Maneta (másként: Janotius Manettus) firenzei születésű, tudományos műveltségű, a görög s latin nyelvben igen járatos pap volt; kit utóbb V-dik Miklós pápa püspökké nevezett ki, s mint ilyen, többféle követséggel bízott meg. Több görög classicust fordított latinra, sőt maga is több munkát írt. Meghalt Nápolyban, 1459-ben.

Codexünk másodika, mely a 28-dik számmal van megjelölve, szintén kék bársonyba van kötve. Zöld s fehér selyem szalagkapcsaiból, melyek az előbbi kéziratéhoz hasonlítanak, már csak kis darabkák látszanak; de a hozzájuk tartozó, és, mint mondani szokás, lilium alakú, s rézből készült négy zárlemez, a hátulsó tábla oldalán, még megvan. — E codex magában foglalja Polybiusnak Perot Miklós által latinra fordított első öt könyvét. Czimlapjának baloldali felső és alsó széleit az előbbi codex modorában festett gyermekekkel és állatokkal, kék, veres színben és aranyozásokkal díszített arabeszk ékesíti; melynek széles alsó része közepén az előbbi codexben látott Mátyás-czimer nagyon hasonló módon festett, s amattól csak abban különbözik, hogy a gömbölyű, de aranykeretű czimert két álló gyermek tartja. Czimlapsezövege nagyobbacska latin betűkkel írva e szókkal kezdődik:

NICOLAI PEROTTI IN POLYBII HISTORIAR LIBROS PROHEMIVM INCIPIT FELICITER AD NICOLAVM QVINTVM PONTIFICI (igy) MAXIMVM.

Most ékesen diszített nagy betűvel kezdődik az említett pápához, mint jötevőjéhez, irt előbeszéde, s illetőleg ajánló levele a fordítónak. Ily nagy és ékes kezdetük azonban csak a könyvekre osztott munka minden könyvének kezdetén fordulnak azután elő. — Az írás általán gyönyörű, a hártya tiszta, s az egész codex jól van megőrizve.

A munka végén görög nyelven nagy betűkkel írva a szók olvashatók:

Θεῷ ΧΑΡΙΣ ΚΑΙ Τῆ ΜΗΤΡΙ

(Olvasd: „Theo charis kai té métri.“ Azaz: Istennek hála és az ő anyjának.“)

Terjed a munka 198 levélre (folium). — A kötés táblája külsőleg 12 1/2 hüvelyk magas, 8 1/2 hüvelyk széles. Kivülről a könyv hosszában (az első vágáson) csinos betűkkel írva: POLYBII HISTORIA.

A munka végén levő két vastagabb hártya elsejének hátlapján fekete cursiv betűkkel, de különféle kézzel három ismeretes latin distichon van írva, melyek közt a lap közepén olvasható: „Possessor huius libri Ibrahim Maczar. Donatus a Caesarea Matte: Anno post adventu (igy) Mahumet 966.“ Ezen év Vámbéry tagtársunk véleménye szerint körülbelül a mi 1559-dik, mások szerint 1588-dik évünkkel üt össze; a „Caesarea Majestas“ alatt pedig, tekintve az akkori törököknek keresztény fejedelmek iránti viszonyait és érzelmeit, csak a zultán személye értendő. Ki volt az említett tudós Ibrahim, ki a latin nyelvben és írásban corraet jártassággal bír, hosszabb időt kívánó fürkészet földadata leend.

A munka fordítója Perot (másként Perottus) Olaszország Sassoferato városában született. Egyike volt a XV. század jeles tudósainak. Csekély vagyont örökölvén szülőitől, iskolát nyitott, s tanítványai számára többféle tankönyvet irt. Rómába költözvén át, a görög nyelvet tanulmányozá, s ott fordítá latinra Polybius öt első könyvét V-ik Miklós pápa rendeletére. Utóbb sipontói érsekké neveztetett ki. Meghalt 1480-ban.

Még egy érdekes találmányra is kell ez úttal figyelmeztetnem a t. Akadémiát. — Midőn a szóban volt codexet forgattam, annak lapjai között egy XV-ik századi rézmetszvényt is találtam, melyet hihetőleg a könyv valamely olvasója felejtett benne, s mely nagyobb 8-ad rétből kettős furulyát fúvó, előfához támaszkodó s balra tekintő Euterpét ábrázol. A kép alján balról kezdve nagy betűkkel áll egy D, továbbá: EVTERPE XVIII 18. — Megjegyzendő, hogy az egyes betűk, szók és számok után a zárpont (akkori szokás szerint) nem a szók és számok alján, hanem közepén áll. — Ezen most már nagy ritkaságú kép művészi kézzel készült, s (Ligeti Antal muzeumi képtári ör úthaigazítása folytán) nem volt más, mint a XV-ik században divatozott játszókártyák egyike. Készíté azokat Mantegna András, festész és rézmetsző, ki Páduában született 1431., meghalt 1506-ban, 76-ik évében, Mantuában. Élete folytán nagy hirben állott, mint egyházi és frescoképek festője. Mint rézmetsző leginkább kiténteté magát úgynevezett tollrajzaival és játszókártyáival. Ez utóbbiak öt osztályba voltak rendezve. Mindenik osztályt egy betű jelölte meg, mely a réznyomat aljának baloldalán volt látható. Ezután következett a képen levő mythologiai és újabb kori nevezetes személyeket ábrázoló alak neve (miként rajzunkon EVTERPE), ezután pedig a rajznak római száma; erre ugyanazon szám arabs számjeggyel vésve. Minden osztályban 10 ilyen darab volt, s az osztályokat a kép aljára véselt S, D, C, B, A betűk különböztették meg egymástól, melyek kezdő betűit képezék az osztályok nevének, u. m. Spada (vagy Spadone), Danari (vagy Denari), Coppe, Bastone, Atutto (Atút). A mi rajzunkon levő D betű szerint tehát az — a Danari-osztályhoz tartozott. — Magától érthető, hogy az ily rajzok körül levő tiszta fehér papirszegegyt a kártyacsinálók lemetszették, s magát a rajzot keményebb vastag papírra ragasztották, hogy a játzók kényelmesebben tarthassák kezeikben. — Különös, hogy ily nagy alakú, s hasonló elnevezésekkel bíró kártyákkal a csehek még mai napig is játszanak.

A 33-ik számmal megjelölt harmadik codexünk hasonlólag violaszínű kék bársonyba volt kötve; de ez leszakadozott, s most már csak a puszta fatáblák hátulsóján egy keskeny foszlány-maradék látható, melyet a kapcsaiból még fönmaradt, s a táblához szögezett két réz-lemez tart féken.

E codex vastagabb hártýára van írva. Czimlapját gyönyörű, s különösen markirozott festésű állatok és emberek alakjaival, díszedények, gyümölcsökkel vegyített, s gazdagon aranyozott arabeszkék és rajzok kerítik körül. Jobb oldalon két szentnek mellképe is látható. Az alsó keret közepén kék mezőben Mátyás királynak fénysugárral körzött s nyolcszegletű hosszukás czimere tündöklök a cseh oroszlánnal és az arany gyűrűt csőrében tartó, kék mezőben álló hollóval. — Az egész czimert virágokkal díszített nagy zöld koszorú veszi körül, melynek mindenik oldalán egy-egy korosabb alakú férfi áll földre szegzett, hosszú nyelvű égő szövétnekkel. — Ha e remek ecsettel készült festményt összehasonlítjuk a brüsszeli misekönyvhez Attavante által készített pompás czimlappal (szintén Mátyás király könyvtárából), melynek nmtgú özvogy Batthyány Lajosné nagylelkűsége folytán muzeumunk számára készítettett pompás másolatát összehasonlítás végett jelenleg bemutatom, nehéz elhatározni, melyiknek volnánk hajlandók elsőséget tulajdonítani.

A pompás kereten belül kezdődik a munka szövege, és pedig kék és aransárga nagyobb latin betűkkel írt következő czimmel:

CLARISSIMI ORATORIS MAGISTRI GEORGHII
TRAPEZONCHII CRETENSIS IN RHETORICOS
LIBROS SVOS EXORDIVM

Az erre következő bevezetés első C betűje óriás nagyságú, és cifrázatokkal kék mezőben ellátva. Maga a betű különösen szép alakú. A betű által fődött üres helyen, vagy is öbölben, antik barna széken ülő, zöldkoszorús fővel, aranyzott biborköntösű férfi kis asztalon fekvő könyvből olvasgat. — Minthogy az alak ábrázata némileg hasonló Mátyás királyunk máshol is koszorúval díszített képéhez

(mint p. o. a brüsszeli Missale czimlapján), a tudósok egy része ezt is Mátyás arczképének tartja, annyival inkább, mert a kék festék majd mindenütt használtatik, hol Mátyás czimere előfordul, és pedig legalább a mező alapszínének festésére; mások ellenben úgy vélekednek, hogy ezen arczkép inkább a munka koszorús íróját ábrázolja, miként Torquato Tasso képén látható.

A munka egyéb szövegében csak minden újabb fejezet, vagyis könyv kezdő betűje van cifrázva és aranyozva. A szöveg tömött írással, de igen sok rövidített szóval íratott. Innen azt következtetem, hogy a codex sokkal előbb készült, mint a czimlap díszes kerete, vagy is sokkal előbb, mint azt Mátyás királynak akarták ajándékozni; mi annyival is könnyebben történhetett, mert a keret csak az első lapnak épen oly széles szögélyű fehéren hagyott terét foglalja el, a mennyi a codex többi lapjain látható, — sőt, ha a nagy ügyességű művész külön tiszta lapot használhatott volna, azt bizonyosan egészen egy pompás czimlap készítésére fordította volna, miként Attavante is tevé fönidézett díszművén. — A könyv végén nagy fekete betűkkel ezek a zárások:

GEORGHII TRAPEZONCHII CRETENSIS QVINTVS ET
VLTIMVS RHETOR. LIBER EXPLICIT

Kivülről a könyv első vágásán, vagy is hosszában ismét színes nagy betűkkel van írva: RHETORICA TRAPEZONCHII. — A munka 120 levélre (folium) terjed. Táblájának magassága 14, szélessége pedig 10 1/2 hüvelyk.

Hogy a Corvin-Codexek nagy részén a kékszinű bársonykötés oly feltűnő szerepet játszik, véleményem szerint vagy onnan ered, mivel az illetők kegyeletes figyelemmel viseltettek Mátyás király czimerének kék színű alapmezeje iránt, — vagy pedig, mivel az ily codexeket többnyire főpapok, bibornokok, s pápák ajándékozták, vagy engedték át a királynak.

A könyv szerzője Trapezonti György, kinek családja kisázsiai Natolia fővárosából, Trebizontból, vette eredetét, ő maga pedig Creta szigetben született 1396-ban, IV-ik Jenő

pápa alatt jött Rómába, hol rhetoricát s philosophiát tanított. Az előbbi pápa utódja, V-ik Miklós, titkárává nevezé ki. Későbbben több vidéken utazgatott. Könyveit, melyeket eredetileg irt, többnyire a pápának ajánlá fel. S minthogy vára-kozása ellenére a pápától csak 100 aranyból állott jutalmat kapott, ezt, szorult körülményei daczára, a tengerbe dobá, mondván: „Periere labores, percat et ingrata merces.“ („Munkáim elvesztek, veszszén a hálátlan díj is.“) Több munkát irt görög s latin nyelven, melyek élete után nyomtatva is megjelentek. Meghalt 1486-ban, 90-ik évében.

Codexeink 33-ik számmal jelölt negyedik szent Ágoston „Isten országáról“ irt munkáját tartalmazza. Biborveres bársonyba van kötve. Hajdan vastag szövetű selyemből készült négy szalagkapocsos birt, melyeknek érez-végei gazdagon megaranyozott ezüstbe voltak foglalva. Ezekből most már csak kettő van meg csaknem teljes épségben: azon öntött, de kétféle művész kezére mutató, s pikkelyes hal testét utánzó részekből pedig, melyek a codex felső részén a könyv táblájához szegezvék, s a szalagkapocsot tartották, megvan még az immenső s tulsó könyvtáblán négy darab. Ezeknek hárma belsőjét Mátyás királynak veres mezőben levő czimere a cseh oroszlánnal, és közepén a parmula kék mezejében a hollóval, és pedig, mi igen nevezetes, zománccos munkával készült s kilencz szegletű hosszukás czimere ékesíti, mely, alakra nézve, nagyon hasonlít az előbb leirt codexben létező festett czimerhez. — A negyedik kapocsnak a könyv előtáblája felső közepén látható maradványa azonban csupán csak a nagy kék mezőben levő holló van, szintén zománccos finom munkával készítve. — Ily zománcc-kapcsok a legnagyobb ritkaságok közé tartoznak, s az eddig látott Corvin-Codexek között Unicumoknak mondhatók. A könyv első, sőt legtöbb lapja baloldalát a firenzei codexekben többnyire látható keskeny és arannyal díszített keret ékesíti. — A munkát nagyobb aranybetűkkel e czim kezd meg:

CAPITVLA PRIMI LIBRI DIVI AVGVSTINI DE CIVI-
TATE DEI FOELICITER INCIPIVNT.

Ezt követi 1 1/2 oldalon a fejezetek rövid tartalma arany-zott kezdő betűkkel. Azután egy üres hártylevél áll, mire az első fejezetnek vége következik, és pedig a lap elején kis betűvel irt következő szókkal: „huius que XII. libris conti-
nentur: sat.“

A szép és tiszta hártyan gyönyörű és nagy szorgalom-mal, s a többi codexekéinél nagyobb betűkkel irt munka a hasonnemű legpompásabb codexek közé tartozik.

A fejezetek elején aranyzott initialisok vannak, s a hártylevelek egyformán kimért széles fehér szegélyekkel bírnak, melyeknek felső része a nedvességtől sokat szenved-
vén már is elmáladozik. — 429 levélre terjedvén az egész mű, a négy codex között ez a legvastagabb, de, mondhatni, legpompásabb is. — A codex utolsó lapján nagyobb betűkkel írva olvasható:

EXPLICIT L. AVGVSTINI DE CŪTATE DEI.

Scriptum et completum: Per Manus Petri de Middelburch.

Q. Zeolandia: R. Q.

(Ezután veres betűkkel:)

FINIS P. M. male informatus.

Qui legat intelligat. p̄q̄o par̄lq. et.

Kivülről a könyv hosszában írva: S. AVGVSTINVS DE CIVITATE DEI. — A kötés táblája 16 3/4 hüvelknyi magas, és 11 hüvelknyi széles; így tehát a négy codex között ez a legnagyobb.

Kétséget sem szenved, hogy e pompás készületű munka eredetileg hasonló nemű díszes czimlappal bírt, melyen az itt hiányzó első könyv nagy része is írva volt. Még látható a kezdet elején levő üres hártylevél után a ferdén kivágott czimlap maradványa. — Ez abból is bebizonyodik, hogy a könyv 10 levélből állott terniókra volt osztva, s minden 10-ik levél tulsó lapja legmélyebb alján a következő levél kezdő szavaira utasító vezérszó (Custos) iratott: holott pedig co-

dexünk első terniójából az első levél hiányzik; nem lévén ide számítható a könyv elején levő fejezetek lapja, és az üresen hagyott hártylevél.

Sajnosan esik ugyan e hiány, de azért nem tartózkodom kijelenteni nagy örömemet azért, hogy e nagybecsű négy codex valóban nem reménylett úton és módon, mint a dícső magyar királyi könyvtár néhai pompás kincsei, ismét egy magyar király, és pedig jelenleg uralkodó fejedelemünk Ő Felsége kiapadhatlan legmagasabb kegyelme által érkezett hozzánk vissza. — Nem volna-e, vajjon, lehetséges a még hiányzó többinek is visszanyerése, ha ezt illető helyen országos köszönettel párosítandó kérelmezés szorgalmazná? Hiszen már ugy is közmondássá kezd válni, miszerint a mai világban a lehetetlenek is lehetőkké valósulnak!

Szólnom kell még az utóbbi codex leírójáról, Middelburch (másként: Middelburg) Péterről, ki hollandországi Zeelandkerületben született. Az írók csupán Middelburg Pálról emlékeznek ugyan, de én hajlandó vagyok hinni, miszerint Middelburch Péter azonos az írók által nevezett Pállal; mert könnyen meglehet, hogy kérdéses írónknak Péter Pál voltak keresztnevei, de ő e codexünkben csak Péternek írja magát: továbbá azért, mert könnyen meglehet, hogy a későbbi írók a Péter nevet Pállá változtatták át; — végre azért leginkább, mert Pálnak életkörülményei megerősítik sejtelmemet. Ugyanis a nyomtatott kútfők szerint Middelburg Pál a hollandi zeelandkerületi Middelburg városban született 1445-ben. Híres tudós, mathematicus és orvos volt. Nagy kedvét lelven utazásokban, végre Olaszországban, utóbb Rómában telepedett meg, s itt az urbinói herczeg udvari orvosa, majd fassombronei püspök lett, s X-ik Leo pápa számára több munkát írt. Meghalt Rómában 89-ik évében 1534-ik esztendőben. Ha tehát csakugyan ő írta le Sz. Ágoston említett munkáját, azt mintogy 35—45 évei között készítheté.

Ha végre, hogy értekezésemet berekeszszem, említett négy codexünk levélszámait összeadjuk, 1028 levél-összevég jő ki. S ha minden hártylevelet csak egy aranyra becsü-

lünk, azoknak e fölüleges értékét 1028 aranyra tehetjük, nem tekintvén a többi körülmény által sokszorosán fel-emelendő becsére. Méltán sokat érőnek s nagybecsűnek mondhatjuk tehát a fejedelmi ajándékot, s bizton hiszem, hogy ez nem leend a maga nemében utósó. Azért: „éljen a király!”